

Квасницька Р. С., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

ORCID: 0000-0002-0443-9390
e-mail: rstepanivna@gmail.com

Доценко І. О., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

ORCID: 0000-0003-4972-3106
e-mail: innochka.docenko@gmail.com

Пристапа Д. В., здобувач вищої освіти факультету економіки і управління, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна
e-mail: dima.pristupa.po4ta@gmail.com

Формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківської установи

Анотація. Стаття присвячена розгляду проблем забезпечення фінансової безпеки банку з урахуванням зовнішніх та внутрішніх загроз. Розглянуто теоретичні проблеми механізму забезпечення фінансової безпеки банку. На підставі критичного аналізу економічної літератури запропоновано авторське трактування поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки банку», з позиції впливу внутрішніх та зовнішніх загроз. Виокремлено мету та завдання механізму забезпечення фінансової безпеки банку. Запропоновано функцій механізму фінансової безпеки банку поділити на базові функції та специфічні. Виокремлено принципи забезпечення фінансової безпеки банку. Обґрунтовано, що процес формування механізму забезпечення фінансової безпеки банку є комплексним і має враховувати вплив внутрішніх та зовнішніх загроз. Сформовано етапи механізму забезпечення фінансової безпеки банківської установи на основі врахування впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Ключові слова: загрози; внутрішні загрози; зовнішні загрози; забезпечення; механізм; фінансова безпека банку; функції механізму; принципи механізму; суб'єкти та об'єкти механізму.

Kvasnytska Raisa, Doctor of Economic Sciences, Associated Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

Dotsenko Inna, PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

Prystupa Dmitrii, Applicant of Higher Education, Faculty of Economics and Management, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

Formation of a Mechanism for Ensuring the Financial Security of the Bank

Annotation. Introduction. The current situation in the market of banking services is due to the influence of internal and external factors that make the bank vulnerable to crises. The financial security of the bank is the key to its stable development, so its research is extremely important. The priority of ensuring the financial security of the bank necessitates a comprehensive approach by developing an appropriate mechanism to ensure the financial security of the bank, taking into account the impact of external and internal threats.

Purpose. The purpose of the work is to develop elements of the mechanism for ensuring the financial security of the bank, taking into account internal and external threats.

Results. Theoretical problems of the mechanism of financial security of the bank are considered. Based on a critical analysis of the economic literature, the author's interpretation of the concept of "mechanism for ensuring the financial security of the bank" from the standpoint of the impact of internal and external threats. The purpose and tasks of the mechanism of ensuring the financial security of the bank are highlighted. It is proposed to divide the functions of the bank's financial security mechanism into basic and specific functions, those that are inherent in banking. The principles of ensuring the financial security of the bank are highlighted. It is substantiated that the process of forming the mechanism of ensuring the financial security of the bank is complex and should take into account the impact of internal and external threats. The threats affecting the financial security of commercial banks are ranked, with their division into internal and external. The main threats to the external environment are: global or local financial crises; falling demand for loans and banking services; the level of distrust on the part of legal entities and individuals in the banking system; refinancing volumes and the size of the discount rate; low level of investment activity in the country, and consequently the lack of investment funds. The main internal threats to the bank's financial security are: errors in strategic planning and forecasting; irrational use of the bank's potential; low level of return on assets. The stages of the mechanism of ensuring the financial security of a banking institution on the basis of taking into account the impact of internal and external threats have been formed.

Conclusions. *Based on the proposed stages of the mechanism of financial security of the bank, taking into account the impact of internal and external threats, we can trace all possible options for using strengths and opportunities in developing a strategy for financial stability of the bank, as well as identify factors influencing the bank.*

Keywords: *threats, internal threats, external threats, collateral, mechanism, financial security of the bank, functions of the mechanism, principles of the mechanism, subjects and objects of the mechanism.*

JEL Classification: G 21; E 50.

Постановка проблеми. Ситуація, яка склалася на ринку банківських послуг, зумовлена впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, які роблять банк вразливим до кризових явищ. Фінансова безпека банку є запорукою його стабільного розвитку, тому її дослідження є вкрай актуальним. Пріоритетність забезпечення фінансової безпеки банку зумовлює необхідність комплексного підходу шляхом розроблення відповідного механізму забезпечення фінансової безпеки банківської установи з урахуванням впливу на неї загроз зовнішнього та внутрішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем фінансової безпеки банку як найбільш важливої складової економічної безпеки приділяли увагу: А. Барановський, А. Баришників, О. Васильчишин, М. Єрмошенко, А. Лісняк, Л. Примостка, С. Побережний та ін. Висвітленню питань забезпечення фінансової безпеки банківських установ присвячено праці: М. Барилук, А. Беспалько, Р. Вовченко, В. Гапоненко, О. Дубровін, М. Зубок, М. Копитко, О. Хитрін та інших.

Віддаючи належне доробку вчених, присвячених фінансовій безпеці банківської системи в цілому, варто зазначити, що на рівні окремого банку питання фінансової безпеки залишається недостатньо вивченим. Значущість зазначених питань, логічна незавершеність їх висвітлення та нагальна потреба дослідження механізму забезпечення фінансової безпеки банку зумовили актуальність досліджуваної теми, її мету, завдання, методи та напрями дослідження.

Формулювання цілей дослідження. Метою роботи є розробка елементів механізму забезпечення фінансової безпеки банку з врахуванням внутрішніх та зовнішніх загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна економічна ситуація на ринку банківських послуг в Україні характеризується обмеженістю власного капіталу банку та неефективністю використання наявних фінансових ресурсів. У зазначених умовах дослідження механізму забезпечення фінансової безпеки банку дозволить збільшити ефективність прийняття управлінських рішень стосовно забезпечення стабільної роботи банку. Інструменти забезпечення фінансової безпеки банку мають бути унікальними для кожного окремого банку, оскільки їх наповнюваність залежить від напряму банківської діяльності, продажу відповідних банківських продуктів та надання послуг для окремих споживачів. Лише комплексність та узгодженість системи забезпечення фінансової безпеки банку може забезпечити надійність його безпеки.

Тому механізм забезпечення фінансової безпеки банку створюється з метою забезпечення ефективного та своєчасного використання всіх захисних заходів для мінімізації (або попередження) негативного впливу небезпек, загроз та ризиків [1, с. 3].

В економічній літературі механізм забезпечення фінансової безпеки банку досліджується як сукупність елементів, фінансових інструментів, важелів, методів та заходів, спрямованих на своєчасне виявлення і нейтралізацію кризових явищ, забезпечення стабільної й ефективної діяльності, що взаємозумовлені і взаємопов'язані між собою [2], а її основними структурними елементами мають бути [3]: фінансова діагностика, інформаційне забезпечення, управління фінансовими загрозами, підсистема фінансових методів і важелів.

Барановський О. розглядає систему забезпечення фінансової безпеки банку «як діяльність банківських установ і груп, центрбанку, саморегульованих професійних організацій, держави і всього суспільства, спрямовану на захист національних фінансових інтересів, на запобігання і ліквідацію загроз розвитку і зміцненню добробуту громадян, фінансового стану суб'єктів господарювання, окремих банків, банківської системи загалом, регіонів, держави» [4, с. 334].

Шиян Д. під забезпеченням фінансової безпеки банківської системи розуміє «сукупність економічних відносин, що складаються з приводу формування такої здатності в умовах обмеженості трудових, фінансових, матеріальних ресурсів, а його механізмом – сукупність способів організації економічних відносин, застосовуваних суб'єктами забезпечення фінансової безпеки з метою захисту банківської системи від зовнішніх та внутрішніх загроз в умовах обмеженості ресурсів» [5, с. 159].

На основі проведеного аналізу нами виокремлено поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки банку», під яким слід розміти сукупність фінансових важелів, методів, інструментів здійснення впливу суб'єкта управління фінансовою безпекою банку на об'єкт управління, з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, для забезпечення ефективної і стабільної діяльності установи в процесі досягнення поставлених цілей і завдань.

В основі механізму забезпечення фінансової безпеки банку повинна лежати певна концепція, яка включає мету, завдання та принципи діяльності. Метою механізму забезпечення фінансової безпеки є досягнення необхідного рівня його надійності, реалізація стратегічних та тактичних цілей, а також створення передумов для подальшого зростання за

наявності ймовірності впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування банку.

Для забезпечення фінансової безпеки банку необхідно вирішити наступні завдання, а саме: «забезпечення достатньої фінансової стійкості й незалежності комерційного банку; підтримка технологічної незалежності та конкурентоспроможності, формування високого технічного та технологічного потенціалу; оптимізація організаційної структури, постійне удосконалення виконання функцій менеджменту; правовий захист всіх видів діяльності банку; створення захисту інформаційного середовища банку; формування умов для безпечної роботи співробітників банку; збереження й ефективне використання фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів банку» [6].

На нашу думку, В. Вовк найбільш повно та ґрунтовно окреслив та охарактеризував принципи процесу забезпечення фінансової безпеки банку, які відображають, на його думку, «філософію, об'єктивні закони і закономірності процесу забезпечення фінансової безпеки банку». Автором виокремлено наступні принципи до забезпечення фінансової безпеки банку, а саме: комплексності; об'єктивності; безперервності й оперативності; конфіденційності; законності; самостійності і відповідальності; економічної доцільності; цілеспрямованості [7, с. 202].

На основі опрацьованої літератури [7, 8, 9] ми дійшли висновку, що функції механізму фінансової безпеки банку доцільно систематизувати з урахуванням виокремлення його організації та міри специфічності діяльності банку. Функції механізму фінансової безпеки банку доцільно поділити на базові функції та специфічні, тобто ті, які притаманні банківській діяльності. До специфічних функцій механізму забезпечення фінансової безпеки банку належать: стабілізаційна; адаптаційна; захисна.

Як кожну управлінську систему, механізм забезпечення фінансової безпеки банку потрібно розглядати в двох аспектах. З одного боку, складовою механізму забезпечення фінансової безпеки банку є суб'єкт управління, з іншого боку – об'єкт управління. Суб'єктами управління фінансовою безпекою банку є керівники банківських установ, а у великих за розмірами банках створюються відповідні служби безпеки банку, які виконують завдання, пов'язані з контролем операцій щодо незаконно отриманих коштів та забезпечення зберігання готівки, фінансових документів, цінних паперів. Основними об'єктами управління фінансовою безпекою банківської установи є не тільки фінансові ресурси (капітал, залучені та позичені кошти), за допомогою яких банк здійснює свою діяльність, але й ті сфери діяльності, які він обслуговує.

Враховуючи, що банк здійснює свою діяльність в умовах мінливого та непередбачуваного ринкового середовища, найбільш важливим завданням при розробці механізму забезпечення фінансової безпеки

банку є виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз з метою зниження або нейтралізації впливу деструктивних чинників внутрішнього і зовнішнього середовищ впливу.

Виходячи з викладеного, процес формування механізму забезпечення фінансової безпеки банку є комплексним і має враховувати вплив загроз на мікро- і макрорівнях, що визначають ефективність діяльності банку загалом.

Але для того, щоб мінімізувати вплив загроз на діяльність банку, недостатньо лише знати про них. Загрози можна ідентифікувати, але не мати можливості їх нейтралізувати, саме тому неминучим результатом є отримання збитків. Загрози внутрішнього середовища діяльності банку такою ж мірою, як і загрози зовнішнього середовища діяльності банку, вивчаються та оцінюються в процесі ситуаційного аналізу та вивчаються заходи щодо їх мінімізації чи нейтралізації.

У процесі визначення рівня загроз фінансовій безпеці банку слід врахувати, що найбільш суттєві загрози виникають, коли негативний розвиток ситуації у зовнішньому середовищі банку накладається на слабкі сторони самого механізму забезпечення фінансової безпеки банку, тобто у такому разі має місце кумулятивний ефект. Найбільші потенційні можливості забезпечення належного рівня фінансової безпеки банку стають результатом наявності і сукупної дії позитивних чинників зовнішнього середовища і сильних сторін самого механізму забезпечення безпеки [10].

До основних внутрішніх та зовнішніх загроз, які впливають на фінансову безпеку банківської системи України належать: структурні дисбаланси між попитом і пропозицією на кредитні ресурси банків; дефіцит залучення коштів для формування ресурсної бази банків; оцінювання реальної якості активів на балансі українських банків; капіталізація банків до рівня міжнародних та національних стандартів; питання покращення бізнес-клімату для подолання структурних проблем задля довгострокового розвитку вітчизняної банківської системи; проблеми реформування законодавства про банкрутство боржників; проблеми реформування системи примусового стягнення заборгованості, відчуження та реалізації заставного майна [11].

У результаті ранжування зазначених загроз, визначено, що основними загрозами зовнішнього середовища впливу на діяльність окремих банків є: глобальні або локальні фінансові кризи; падіння попиту на кредити й банківські послуги; рівень недовіри з боку юридичних та фізичних осіб до банківської системи; обсяги рефінансування й розмір облікової ставки; низький рівень інвестиційної активності в країні, а відповідно і брак інвестиційних коштів.

У результаті ранжування внутрішніх загроз, які впливають на фінансову безпеку банківської системи України, визначено основні з них, які впливають на безпеку окремих банків, а саме: помилковості в стратегічному плануванні і прогнозуванні;

нераціональне використання потенціалу банку; низький безпеки банківської установи на основі врахування впливу внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 1).

На основі проведеного дослідження нами було сформовано етапи механізму забезпечення фінансової

Рисунок 1 – Етапи механізму забезпечення фінансової безпеки банку на основі врахування впливу внутрішніх та зовнішніх загроз

Джерело: запропоновано автором

У загальному вигляді структура механізму забезпечення фінансової безпеки банку може бути подана як ряд етапів, що у своїй сукупності утворюють комплексну систему функціональних зв'язків між об'єктами, суб'єктами та іншими складовими процесу забезпечення фінансової безпеки з урахуванням можливих загроз і може використовуватись для досягнення забезпечення ефективної та стабільної діяльності банку.

Запропоновані етапи механізму забезпечення фінансової безпеки банку можуть використовуватись банком для оцінки інтенсивності впливу дестабілізуючих факторів на стан фінансової безпеки з метою спрямування їх економічного розвитку на безпечний рівень. Впровадження побудованого за такою схемою механізму забезпечення фінансової безпеки окремого банку в кінцевому підсумку призведе до забезпечення стабільності, надійності та економічного розвитку, а комплексний підхід до визначення, аналізу і оцінки загроз фінансовій безпеці банківської установи дозволить підвищити якість управління досягненням її належного рівня, а відтак – стимулюватиме повноцінне використання позитивних чинників її забезпечення і убезпечить банк від численних негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища.

На основі запропонованих етапів механізму забезпечення фінансової безпеки банку з урахування впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, можемо прослідкувати всі можливі варіанти використання сильних сторін і можливостей в розробці стратегії забезпечення фінансової стійкості банку, а також виокремити чинники впливу на діяльність банку.

Забезпечення фінансової безпеки банківської установи має базуватися і на розробці фінансовою установою власних підходів до аналізу, оцінки та забезпечення своєї фінансової безпеки, які мають окреслювати обґрунтовані способи і інструменти підвищення рівня безпеки, а також способи їх застосування. Зазначені дії мають ґрунтуватися на виборі стратегічних альтернатив управління і підготовки відповідних напрямів забезпечення фінансової безпеки банку, запобігання, нейтралізації правопорушенням та ризикам банківської діяльності.

Крім того, для забезпечення фінансової безпеки банку значну увагу необхідно приділяти навчанням та

підвищенню кваліфікації персоналу установи. Під час навчання, потрібно зосередити увагу на основних моментах врахування загроз та ризиків установи, шляхом проведення семінарів із залученням відповідних фахівців, а також виокремлення негативних наслідків для діяльності банку загалом, і окремого працівника зокрема.

Для достеменного аналізу внутрішнього середовища функціонування банку слід формувати базу даних (на основі статистичної й іншої інформації) контролінгу фінансової установи, що включала б результати їх комплаєнс-контролю.

Крім того, необхідно розширювати і функціонал аналітики фінансової безпеки банку за предметною сферою з урахуванням змін внутрішнього і зовнішнього середовищ функціонування банку. Виокремлювати необхідності визначення ймовірності зниження рівня фінансової безпеки банку з врахуванням виникнення кризових ситуацій в банківській системі України, їх причин і масштабів, а також їх вплив на діяльність установи.

При розробці механізму забезпечення фінансової безпеки банку необхідною умовою є врахування пропозиції кількох сценаріїв розвитку подій при негативному впливі того чи іншого ризику та недопущення неоднозначного тлумачення аналітичних викладок.

Висновки. Отже, механізм забезпечення фінансової безпеки банку є сукупністю інтегрованих у систему забезпечення фінансової безпеки банку взаємопов'язаних і взаємозалежних компонент організації та реалізації управління фінансовою безпекою банку, спрямованих на забезпечення найвищих фінансових результатів діяльності банку та мінімізації впливу внутрішніх і зовнішніх загроз в процесі досягнення фінансових інтересів як в короткостроковому, так й у довгостроковому періоді. Забезпечення ефективною взаємодією усіх елементів механізму забезпечення фінансової безпеки банку дозволить досягти запланованих результатів банківської діяльності за певний період. Для кожного банку є важливим здійснення узгоджених та обґрунтованих дій, спрямованих на підтримку належного рівня фінансової безпеки, оскільки фінансова безпека є важливим інструментом для досягнення поставлених цілей.

Література:

1. Криль Я. М., Овчаренко Є. І. Дескриптивна компліментарність забезпечення економічної безпеки та вітчизняних управлінських традицій. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2011. Вип. 23. Ч. II. С. 211-217.
2. Чеберяко О. В., Кривовяз М. А. Економіко-теоретична сутність системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економіка і держава*. 2015. №11. С. 94-98.
3. З Чеберяко О. В., Кривовяз М. А. Структурні елементи системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. №10. С. 102-105.
4. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія в 2-х томах. Том 2. Безпека фінансових інститутів. Київ: УБС НБУ, 2014. 716 с.
5. Шиян Д. В. Організаційно-методичні аспекти формування механізму фінансової безпеки банківської системи. *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 158-163.
6. Тітков К. О., Литвинчук І. В. Забезпечення фінансової безпеки банківської установи. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/530/1/147.pdf> (дата звернення: 4.11.2020)

7. Вовк В. Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку. *Проблеми економіки*. 2012. № 4. С. 200-204.
8. Brown C., Robinson L. Breaking the Cycle: From Poverty to Financial Security for All. *PolicyLink*. 2016. 42 p.
9. Kim C. Strengthening the Global Financial Safety Net: Challenges and Prospects. *Emerging Markets Finance and Trade*. 2016. vol. 52, iss. 10. P. 2212–2220.
10. Якуб'як І. М. Сучасні загрози фінансової безпеки комерційних банків України та методи їх управління. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611552.pdf> (дата звернення: 2.11.2020).
11. Васильчишин О. Б. Фінансова безпека банківської системи України в умовах загрозованих тенденцій виведення капіталу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2018. Том 29 (68). №1. С. 73-83.

References:

1. Kryl, Ya. M. & Ovcharenko, E. I. (2011). Descriptive complementarity of ensuring economic security and domestic management traditions. *Economy. Management. Entrepreneurship*, 23 (II), 211-217 [in Ukrainian].
2. Cheberyako, O. V. & Kryvovyz, M. A. (2015). Economic and theoretical essence of the system of financial security of the enterprise. *Economy and state*, 11, 94-98 [in Ukrainian].
3. Cheberyako, O. V. & Kryvovyz, M. A. (2015). Structural elements of the system of financial security of the enterprise. *Efficient economy*, 10, 102-105 [in Ukrainian].
4. Baranovsky, O. I. (2014). Philosophy of security: a monograph in 2 volumes. *Security of financial institutions*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
5. Shiyan, D. V. (2014). Organizational and methodological aspects of forming the mechanism of financial security of the banking system. *Financial space*, 2, 158-163 [in Ukrainian].
6. Titkov, K. O. & Litvinchuk, I. V. (2020). Ensuring financial security of a banking institution. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/530/1/147.pdf> [in Ukrainian].
7. Vovk, V. Ya. (2012). Theoretical principles of financial security of the bank. *Problems of the economy*, 4, 200-204.
8. Brown, C. & Robinson, L. (2016). Breaking the Cycle: From Poverty to Financial Security for All. *PolicyLink*, 42.
9. Kim, C. (2016). Strengthening the Global Financial Safety Net: Challenges and Prospects. *Emerging Markets Finance and Trade*, 52 (10), 2212-2220.
10. Yakubyak, I. M. (2020). Modern threats to financial security of commercial banks of Ukraine and methods of their management. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611552.pdf> [in Ukrainian].
11. Vasylychshyn, O. B. (2018). Financial security of the banking system of Ukraine in the conditions of threatening tendencies of capital withdrawal. *Scientific notes of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky*, 29 (68), 73-83 [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License